

Анотація

У статті проаналізовано тлумачення понять «компетентність» та «досвід», спільне та відмінне в їх характеристиках.

Аннотация

В статье проанализированы толкования понятий “компетентность”, “опыт”, общее и отличное в их характеристиках.

Summary

The article analyzes the meanings of such notions as «competency», «experience», common and differences in their characteristics.

Ключові слова: компетентність, досвід, навчальний досвід, професійний досвід, психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців

Ключевые слова: компетентность, опыт, учебный опыт, профессиональный опыт, психолого-педагогическая подготовка будущих специалистов

Key words: competency, experience, learning experience, professional experience, psychological and pedagogical preparing of future professionals.

Подано до редакції 13.09.2012.

УДК 373.11+512.73

©2012

Курлянд З.Н.

МІСІЯ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: МУЛЬТИПЛІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Початок ХХІ століття характеризується бурхливим розвитком науки і техніки, соціально-економічною інтеграцією різних країн світу, стрімким розповсюдженням інформаційних технологій, міжнародною мобільністю людських ресурсів тощо. Всі ці явища є наслідком глобалізаційних впливів на людське співтовариство, завдяки яким усі країни світу інкорпуються в єдине світове суспільство, в якому долаються бар'єри в соціальному і культурному просторі тієї чи тієї держави. Водночас глобалізаційні явища знаменуються загостренням міжнаціональних і міжетнічних конфліктів, економічною кризою, деформуванням моральних ціннісних орієнтацій і т. ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Вплив глобалізації відчувається і у сфері освіти та проявляється як у позитивному, так і в негативному аспекті. На думку багатьох учених (Д.Кемпбел, В.Кукушин, І.Синагатуллин та ін.), глобальна освіта може розглядатись як кардинальна парадигма нового століття, що передбачає випереджальний характер освіти, її спрямованість у майбутнє, неупереджене світосприйняття, засноване на гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітнього процесу. Глобальна освіта спрямовується на формування людини майбутнього за допомогою різноманітних інформаційних процесів у системі “людина – суспільство – природа” [1, с. 16].

Формулювання цілей статті... Все вищезазначене спричиняє довічне і водночас актуальне питання: яким бути вчителю нового тисячоліття? У чому полягає його місія в цьому світі?

Отже, метою статті є з'ясування чинників та умов, що впливають на цей феномен.

Виклад основного матеріалу дослідження... Насамперед зазначимо, що відповідь на питання про місію сучасного вчителя має базуватися на концепції мультиплікативності. У методологічні підвалини цієї концепції покладено мультиплікативний підхід, що є характерним для більшості складних систем, до яких можна віднести і систему вимог до особистості вчителя. Похідною від цієї системи виступає безпосередня діяльність сучасного вчителя, яка дозволяє, виокремлюючи найбільш вагомий види цієї діяльності, з'ясувати сутність місії вчителя сьогодення. Характерна особливість ефекту мультиплікативності загальновідома і полягає у здатності нарощувати прогнозований результат, суттєво більший за сумарний. Цей ефект виявляється за певних обставин, що передбачають урахування найбільш суттєвих чинників, які впливають на досліджуваний процес і не вступають у протиріччя один з одним.

Найбільш характерними ознаками мультиплікативної дії у площині функціонування більшості складних систем є, по-перше, можливість багаторазового впливу одного чи декількох елементів системи на систему в цілому. Ще однією з можливостей цієї дії виступають можливості трансферу новацій у споріднені наукові галузі (або із споріднених галузей), що постає передумовою визначення нових фактів, явищ, напрямів тощо. Крім того, ця дія може призводити до змін як у професійному, так і в соціальному зростанні суб'єктів освітнього процесу (вчителів та учнів), причому ці зміни набувають прискореного характеру.

На теоретичному рівні мультиплікативний аспект місії вчителя в сучасному світі полягає в мультиплікативній множині різноманітних чинників, що впливають на особистість педагога сьогодення, які

примножують один одного, створюючи єдиний множинний за своєю сутністю конструкт. На технологічному рівні ця множинна дія забезпечує саморозвиток (самозростання) вчителя – професіонала вищої кваліфікації і водночас активної освіченої особистості в усіх її проявах на структурно-змістовому, організаційному та технологічному рівнях, що є проявом сформованої глобальної компетентності.

Насамперед визначимо чинники, що, на думку провідних науковців (І.Бех, М.Євтух, В.Кремень, Н.Ничкало, В.Сластьонін, Р.Хмелюк, О.Чебикін та ін.), впливають на формування особистості вчителя в умовах сьогодення.

Першим чинником, як уже зазначалося, виступає багатобічна глобалізація економіки, науки і техніки, технологій, політики, освіти тощо. У цьому сенсі світ розглядається як глобальне помешкання, в якому існує взаємна залежність між людиною, суспільством, природою і космосом. Унаслідок цього вчитель теперішнього часу повинен мати ноосферний світогляд, який, на думку В.Вернадського, є новим еволюційним станом біосфери, в якому розумна свідомість людини стає вирішальним чинником її розвитку. Як відомо, свідомість – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають загальне бачення, розуміння світу, місця в ньому людини і водночас життєві позиції, програми поведінки, дій людини [2, с. 88].

Визначальними ознаками ноосферної свідомості виступають науковість, фемінологічність, екологічність, гуманістичність, всевітність, творче самовизначення особистості. Відтак, ноосферна свідомість в основі своїй передбачає пріоритет загальнолюдських цінностей, сприйняття різноманітності культур, гармонізацію взаємовідносин людської спільноти, природи, техніки і космосу в поєднанні з відповідальністю за наслідки своєї діяльності, відкриттів. Ноосферна свідомість передбачає ціннісне ставлення до біосфери своєї планети з урахуванням її цілісного і живого характеру, що унеможливорює будь-які насильницькі перетворення і втручання, визнання відповідальності людини за все, що відбувається у світі (як у природі, так і в суспільстві), оскільки зв'язок людства з довкіллям, космосом настільки щільний, що піклування про збереження культурної своєрідності, уникання насильницького втручання у природу і соціальні відносини виступає гарантом власного існування людини на планеті Земля, її виживання й узгодженого майбутнього [3].

Ноосферна свідомість – це кардинально трансформована свідомість, яку повинен мати вчитель і його місія в цьому сенсі полягає в орієнтації освітнього процесу на виживання та розвиток людської спільноти, що забезпечує неогуманістичну функцію освіти і на збереження біосфери планети, в якому проявляється екологічна функція сучасної освіти, а це, у свою чергу, забезпечує цілісне сприйняття світу. Цілком слушно, що лише вчитель, який має ноосферну свідомість, може формувати її у своїх підопічних. Отже, перший аспект місії вчителя – це налаштованість на формування в учнів (вихованців) ноосферної свідомості.

Другим чинником, що впливає на формування особистості вчителя виступає мультикультурність, у межах якої проявляється культурне розмаїття глобалізації, який інакше називають культурною глобалізацією. Мультикультурність передбачає можливість особистості, зокрема вчителя, взаємодіяти з представниками різної етнічної, релігійної, соціокультурної приналежності, вміння поєднувати традиційну культуру зі звичаями сучасного світу, толерантне, поважне ставлення до інших культур, мов, мислення, звичаїв тощо. До цього додається володіння декількома іноземними мовами, які визнані міжнародно значущими як на науковому, так і на побутовому рівнях; уміння співвідносити національні звичаї та традиції з культурними надбаннями інших країн, народів, національностей.

Отже, мультикультурність виступає як спосіб аналізу культурного розмаїття на підставі динаміки, взаємодії культур, діалогу культур, що базуються на рівності внеску кожної культури в загальне довколишнє середовище та відносності культур.

Основним поняття міжкультурності виступає поняття децентрації, що діаметрально протилежне всім проявам етнофобії, етноцентризму, соціоцентризму. Взаємодія і взаємність культур передбачають визнання різнобарвності, розмаїття та розбіжності культур, тобто їх децентрацію, що стає основою міжкультурною взаємодії, яка ґрунтується на прийнятті існування «Іншого», не схожого, визнанні його етнічної, соціальної й особистісної самобутності. Саме такий підхід уможливорює формування здатності опосередковувати міжнаціональні, міжетнічні відносини, розуміти всю соціокультурну особистісну систему «Інших», проникати в неї, вибудовуючи правильну поведінку, що не принижує їхньої гідності.

В іншому ракурсі децентрація детермінує вміння дистанціюватися від себе самого, завдяки чому з'являється можливість визначати свої власні еталони культури, поведінки, взаємодії цінностей, як носія культури і субкультури – національної, етнічної, релігійної, естетичної, що створюють єдину особистісну траєкторію для кожної людини, завдяки чому відбувається процес національної самоідентифікації.

Вищезазначений чинник продукує формування у вчителя як планетарного мислення, так і національної самосвідомості, які він, у свою чергу, має формувати у своїх учнів.

Зазначимо передусім, що планетарне мислення вчителя повинно мати педагогічну спрямованість.

Мислення можливо розглядати як певну пізнавальну діяльність особистості, що характеризується узагальненим й опосередкованим відображенням дійсності [4, с. 89]. Отже, планетарне мислення передбачає певне розуміння і бачення довколишнього світу як єдиного цілого, відчуття себе як активної складової частини

ноосфери, нести відповідальність за свої вчинки не лише перед близькими та рідними, а й перед усім людством, співвідносити у своєму світосприйнятті національне та загальнолюдське, усвідомлювати себе не лише як громадянина своєї країни, але й як людину з планети Земля тощо. Планетарне мислення орієнтоване на соціальну справедливість, що передбачає рівність можливостей усіх людей та їх реалізацію.

Людина (вчитель) із планетарним мисленням самостійно ставить цілі своєї діяльності, визнає множинність засобів пізнання світу, поліфонічність довілля, соціуму, сприймає науку, культуру і суспільство як нерозривну єдність в їх взаємозв'язку і протиріччях.

Лише вчитель із планетарним мисленням спроможний навчити дітей усвідомлювати свою особистість як активну складову ноосфери, нести відповідальність за свої вчинки не лише перед близькими, але й перед усім людством, співвідносити у своєму світосприйнятті національне і загальнолюдське. Така діяльність передбачає знайомство учнів з поглядами В.Вернадського, В.Періха та інших видатних мислителів про єдність усього живого на Землі, про нерозривний зв'язок живої і неживої природи з Космосом. Похідною від цього виступає екологізація міжособистісних і міжнаціональних відносин, відмова від національного егоїзму на всіх рівнях суспільного розвитку на засадах толерантного ставлення до різних країн, народів, націй.

Водночас будь-яка культура містить у собі як загальнолюдські, так і національні засади. Отже, у процесі входження в ту чи ту культуру та її привласнення відбувається перетворення природної людської істоти в істоту культурну, яка через культуру усвідомлює свою національну належність, невід'ємно пов'язану як із культурою свого народу, так і культурою людства. Відтак, планетарне мислення відображає загальнолюдську підструктуру особистості, а національна самосвідомість – національну.

Резюмуючи, доходимо висновку, що планетарне мислення і національна самосвідомість занурюють людину у світ культури. У цьому сенсі місія вчителя щодо формування у вихованців планетарного мислення і національної свідомості трансформується в залучення її до системи соціально-культурних стосунків, просвіти, творчості, унаслідок чого привласнюються і відтворюються культурні цінності, формуються нові культурні та соціально-значущі якості підростаючого покоління.

Планетарне мислення гармонізує взаємозв'язок людини і природи, вибудовує нову систему цінностей, яка спрямована на збереження біосфери та її головної складової – людини, розкриває механізми занурення людини в соціально-культурне середовище через науку і мистецтво. Водночас відбувається формування ціннісних орієнтацій, з-поміж яких особливої значущості набуває повага до особистості, уявлення про людину як про суб'єкта ноосфери, який є самоцінним і самокерованим, налаштованим на саморозвиток. Місія вчителя в цьому сенсі проявляється також у тому, що він залучає своїх вихованців до культури в усіх її проявах: етнічної, національної, державної, світової тощо, забезпечує їй цілісне сприйняття як окремою особистістю, так і дитячим соціумом, завдяки чому гармонізуються відносини підростаючого покоління з природою, стверджується ціннісне ставлення до довколишнього світу, на основі якого (завдяки планетарному мисленню) виникає потреба збереження біосфери і людства як її найважливішої складової, відбувається органічне опанування всіх видів культури, зокрема моральної, фізичної, комунікативної, тобто такої, що охоплює різноманітні сфери діяльності: навчання, науку, мистецтво, виробництво, політику, працю, культуру побуту, повсякденної поведінки тощо. Саме вчитель продукує у вихованців потребу не лише привласнювати культуру, але й зберігати її та самому створювати, реалізовувати в різних сферах життя. При цьому принагідно підкреслимо, що єдині духовні цінності загальнолюдської культури найбільш яскраво проявляються в конкретних національно-культурних традиціях, що дозволяє особистості найбільш повно розкрити себе, свої здібності та інтереси відповідно до своєї національної самоідентифікації, основу якої складає національна самосвідомість. Отже, мультикультурність допомагає особистості, усвідомлюючи різноманітність і різнобарвність культур, формувати в собі планетарне мислення, з одного боку, і національну самосвідомість – з іншого. Згідно з цим, місія вчителя полягає у формуванні в учнів планетарного мислення і національної самосвідомості.

В якості третього чинника, що продукує вплив на особистість сучасного вчителя, можна висунути безперервну освіту. Ідея створення такої освіти (інакше її називають "освіта впродовж життя") була висунута ще у 60-ті роки ХХ століття, але її реалізація активно була започаткована лише у 80-тих роках шляхом упровадження в національні освітні програми розвинених країн світу (США, Японії, Німеччини, Франції тощо). Не оминули ці ідеї і країни пострадянського простору – Україну, Росію, Білорусь, Казахстан та ін. Незважаючи на історичну самобутність та освітянські традиції різних країн світу, які визначають особливості формування в них системи безперервної освіти, незмінними залишаються загальні положення, що спонукають до її створення. Серед них найбільш вагомими такі:

- стрімке оновлення наукових знань, техніки і технологій, що призводить фахівця до необхідності постійно підвищувати свій професійний і загальноосвітній рівні, рівень кваліфікації, а інколи й змінювати фах чи професію, якщо попередня втратила свій попит на ринку праці;
- потреба виробництва і суспільства в компетентних фахівцях, згідно з чим набула поширення концепція компетентності професіонала, що стало основою для формування сучасної системи освіти;

- демократизація суспільного життя і, зокрема освіти, наслідком якої є можливість здобуття освіти представниками різних верств населення, різної національності, статі, віку тощо;
- демографічний склад суспільства, в якому переважає кількість жінок, а також людей похилого віку. Внаслідок цього стрімко підвищується відсоток жінок у різних сферах виробництва, які раніше вважалися суто «чоловічими», зокрема у вищій освіті. Відповідно до людей похилого віку набувають поширення так звані університети «третього покоління», які надають можливість пенсіонерам здобути нову якість життя, оскільки вони підвищують свій культурно-освітній рівень, набувають знання в тих сферах виробництва чи науки, які раніше були для них недосяжними, задовольнити пізнавальні потреби в новітніх галузях техніки, тобто змінити пасивну життєву позицію на активну;
- широке розповсюдження новітніх інформаційних технологій, мережі Інтернет, що надають можливість отримання різноманітної інформації та освіти (індивідуальна, дистанційна тощо).

Саме безперервна освіта потребує від учителя теперішнього часу педагогічної підтримки всебічного розвитку вихованця, формування його як творчої особистості, що спроможна знаходити відповіді на нагальні проблеми сьогодення, пов'язані з наукою, виробництвом, суспільством. Вибудовується ця підтримка на підставі педагогіки ненасилля, в основі якої знаходяться визнання цінності вихованця як особистості, відмова від будь-яких примусових дій як засобів розв'язання будь-яких конфліктів у сфері освіти, навчання і виховання. Вчитель, який обіймає позицію ненасилля, завжди налаштований на допомогу вихованцям у розв'язанні їхніх проблем і труднощів як у навчанні, так і в різноманітних життєвих ситуаціях. В основу педагогічної підтримки закладається педагогічна фасилітація, що передбачає стимулювання, заохочення учнів до саморозвитку, самовиховання, особистісного зростання, налаштування їх на творчість і самореалізацію.

Педагогічна підтримка формування творчої особистості має здійснюватися за декількома напрямками: творча самоідентифікація учня, яка презентує об'єктивну складову його особистісних характеристик, що відповідає за потенційні можливості його задатків, нахилів, уподобань, які стають основою для розвитку творчих здібностей. Принагідно наголосимо, що бажання творити, налаштованість на творчу діяльність дуже часто виступає «пусковим механізмом» розвитку здібностей. Отже, у цьому сенсі педагогічна підтримка спроможна «запустити» цей процес.

Наступним напрямком педагогічної підтримки є творча самосвідомість – суб'єктивна складова у структурі творчої культури особистості. Творча самосвідомість відіграє провідну роль у процесі творчої самоідентифікації і в загальному процесі становлення творчої особистості, оскільки відображає наявний рівень творчих можливостей учня, здатність до постійної самоосвіти й адаптації до мінливих умов дійсності. Педагогічна підтримка в цьому аспекті спрямовується на створення ситуацій «успіху» в досягненні мети, задоволення від одержаних результатів, налаштованості на подальшу роботу, відчуття впевненості у власних силах, подолання страху перед новими видами та засобами діяльності. Результатом такої підтримки виступає створення позитивного «Я-образу» в аспекті «Я – творча особистість». Унаслідок цього відбувається творчий розвиток учня, а також його активності, допитливості, рефлексивних здібностей.

В якості четвертого чинника, що впливає на особистість учителя теперішнього часу і визначає його професійно-особистісну місію, виступає процес інформатизації. Світовий простір сьогодення характеризується стрімким зростанням кількості та якості різноманітної інформації, яку багато науковців вважають інформаційною зливою. Дослідниця О.Корчажкіна наголошує, що етап комп'ютеризації є лише першим – технократичним етапом інформатизації освіти, який передує розв'язанню соціально-гуманітарних завдань інформаційного суспільства, пов'язаних з проблемами соціальних наслідків та мережі Інтернет, інформаційних суспільних зв'язків (наприклад, флеш-моби), особливостей комунікативних контактів в інформаційному просторі, наукові відкриття на основі інформаційного обміну тощо. [5, с. 59].

Водночас доступність персональних комп'ютерів викликала до життя унікальне інформаційне поле, яке дотепер не існувало, в якому віртуальний світ підмінює реальність, викликає так звану «комп'ютерну залежність», у деяких випадках паралізує здатність користувачів орієнтуватись у цій інформації й адекватно її оцінювати. Отже, інформація перетворилася на товар, що користується великим попитом. Водночас ця інформація не завжди достовірна, логічно й ідеологічно упорядкована, методично побудована, що заважає створенню цілісної картини світу. Бездумне поглинання такої інформації призводить до того, що людина (тим більше молода людина – учень) не підготовлена до її критичного осмислення, приймає знання в «готовому вигляді», без міркувань і висновків.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується, на думку В.Кузя, тим, що знанням у ньому притаманні людський вимір, їх створюють і розвивають люди і вони пов'язані з думкою цих людей, змінюють сфери впливу у світі [6, с. 30]. Згідно з цим, освіта «трансформується у двобічний процес взаємного інформаційного обміну..., який ґрунтується на принципі взаємного навчання у спільній освітній, дослідницькій та практичній діяльності» [6, с. 31]. У цьому сенсі можна стверджувати, що інформатизація суспільства продукує принципово нові підходи, методи, засоби роботи з інформацією, зокрема провідним засобом навчання стає

комп'ютерна мережа, формою – проектна діяльність, а методом – навчання в кооперації та співробітництві.

Водночас значний обсяг інформації і достатня легкість її отримання породжує певну небезпеку, особливо для підростаючого покоління, яке не може сприймати її об'єктивно й неупереджено. Місія вчителя в цьому аспекті передбачає забезпечення інформаційної безпеки вихованців. Насамперед слід зазначити, що суспільство в епоху інформатизації зіткнулося з цілою низкою проблем соціального плану – соціальні наслідки інформатизації, інформаційні суспільні відносини, комунікативні процеси в інформаційному просторі, інформація та маніпуляція суспільною свідомістю. Небезпека полягає в тому, що інформаційне середовище набуває агресивних рис, зокрема внаслідок дуже неефективного контролю з боку громадськості, батьків, правоохоронних органів за змістом інформації. Отже, завдання вчителя полягає у формуванні в учнів умінь працювати з цією інформацією, виокремлювати, відкидати зайву, хибну, недостовірну. У цьому аспекті забезпечення інформаційної безпеки полягає у блокуванні інформації, що містить у собі пропаганду насильства, ксенофобії, розпусти, закликів до міжнародної, міжетнічної, релігійної ворожнечі. Цілком природно, що сам учитель не може впоратись із цією проблемою, але він може взяти на себе місію формування громадської думки, залучення батьків, представників різних громадських організацій, правоохоронних органів до цієї діяльності.

Оскільки обсяг наявної інформації значно перевищує можливості її цілковитого опанування окремою людиною, на вчителя покладається місія бути посередником між інформацією і тими, хто навчається, у площині поважного рівноправного інформаційного обміну.

Інша небезпека інформатизації полягає в тому, що інформація подається в "готовому вигляді" і віддзеркалює чийсь готову думку, точку зору, яка нав'язується користувачу. Прийняття інформації в такому ракурсі виключає внутрішню напружену мисленеву діяльність, пов'язану з емоційним переживанням інформації, її осмисленням, розумінням, привласненням і застосуванням. Отже, небезпека полягає в підкоренні свідомості молоді людини електронним засобам інформації, ЗМІ, телебаченню, реклами тощо. Місія вчителя в цьому напрямі передбачає організацію спільної творчої діяльності у тріаді "учень – учитель – учень", у площині якої створюється принципово новий освітній продукт, який відображає як індивідуальну освітню траєкторію кожного учасника, так і спільний результат їхніх зусиль. Важливу роль у цьому напрямі місії вчителя відіграє його гуманістична орієнтація, завдяки якій забезпечується психологічний комфорт вихованця, його фізичне здоров'я.

Висновки... Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити такі узагальнення:

1. Глобалізація економіки, виробництва, науки і техніки, технології, політики й освіти; мультикультурність; безперервна освіта (освіта впродовж життя); інформатизація світу і суспільства розглядаються як чинники, що впливають на формування особистості сучасного вчителя, оскільки діють на цей процес у цілому. Взаємодія і взаємовплив зазначених чинників проявляють мультиплікативний ефект, який розповсюджується на всіх суб'єктів освітнього процесу, на їхній саморозвиток і самозростання, внаслідок чого формується цілісна особистість учителя третього тисячоліття.

2. Сукупна багаторазова дія цих чинників спричиняє появу умов, що детермінують процес формування особистості сучасного вчителя, визначають сутність його місії у світі.

3. Такими умовами виступають: налаштованість на формування ноосферної свідомості в суб'єктах навчально-виховного процесу; забезпечення формування планетарного мислення; педагогічна підтримка всебічного розвитку вихованців; забезпечення інформаційної безпеки для тих, хто навчається.

4. Взаємодія зазначених умов також проявляє мультиплікативний ефект унаслідок їх нелінійної взаємодії, результатом якої виявляється місія вчителя у сучасному світі.

Література

1. Вернадский В.И. Публицистические статьи / В.И.Вернадский. – М. : «Наука», 1995. – 312 с.
2. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: [для студ. пед. учеб. заведений] / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Изд.центр «Академия», 2001. – 176 с.
3. Корчажкина О.М. современный учитель против «учителя Иллича» / О.М.Корчажкина // Педагогика. – 2011. – №3. – С.58-68.
4. Кузь В.Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології / В.Г.Кузь // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 2. – С. 28-35.
5. Синагатуллин И.М. Глобальное образование как кардинальная парадигма нового века / И.М.Синагатуллин // Педагогика. – 2012. – № 3. – С. 14-23.
6. Словник-хрестоматія педагогічних понять: [навчальний посібник] / Упоряд. Г.П.Шевченко, М.Б.Євтух та ін. – Луганськ: Вид-во СЧУ ім. В.Даля, 2004. – 272 с.

Анотація

У статті розглядається проблема з'ясування чинників та умов, що впливають на місію вчителя в сучасному світі. Встановлено, що сукупна дія чинників і умов детермінує процес формування особистості сучасного вчителя.

Аннотация

В статье рассматривается проблема определения факторов и условий, которые влияют на личность учителя в современном мире. Установлено, что совокупное действие этих факторов и условий детерминирует процесс формирования личности современного учителя.

Summary

The article deals with the problem of clarifying the factors and conditions that affect the teacher's mission in today's world. There has been found that the combined effect of the factors and conditions determines the process of formation of a modern teacher personality.

Ключові слова: мультиплікативний ефект, глобалізація, мультикультурність, інформатизація світу та суспільства, місія вчителя.

Ключевые слова: мультипликативный эффект, глобализация, мультикультурность, информатизация мира и общества, миссия учителя.

Key words: multiplier effect, globalization, multiculturalism, informatization of the world and society, teacher's mission.

Подано до редакції 13.10.2012.

УДК 378.147:371.15

©2012

Кучерук О.С.

ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Широке впровадження ідеї інклюзії в загальноосвітні школи України вимагає внесення змін у процес підготовки майбутніх вчителів. І в цьому ракурсі особливого значення набуває проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів.

Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя може виявлятися лише в нерозривній єдності з цінностями особистості, її інтересами й мотивацією до інклюзивної діяльності.

Професійно-педагогічна діяльність учителя може бути успішною лише у тому разі, якщо педагог постійно прагне до підвищення своєї кваліфікації, удосконалення педагогічної майстерності. Це можливе лише за умов особистісного зростання, формування активної життєвої позиції, виявлення ініціативи, без чого будь-яка людина не може переосмислити стереотипи власного досвіду, засвоїти нові ідеї, підходи до професійної діяльності. Для виявлення ініціативи вчителів необхідні певні мотиви, зацікавленість, орієнтація на цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженням мотиваційної сфери займалися багато зарубіжних (В.Зігерт, С.Керролл, А.Маслоу та ін.) та вітчизняних науковців (Л.Божович, Г.Ковальов, Г.Костюк, О.Леонтьєв, А.Маркова, В.Мерлін, С.Рубінштейн та ін.). Проблема цінностей знайшла своє відображення й у філософських та соціальних дослідженнях (О.Дробницький, В.Оссовський, С.Попова, Л.Столович, В.Тугарінов, В.Хмелько, В.Ядов та ін.). У психолого-педагогічних працях (Б.Ананьєв, Л.Божович, Л.Виготський, Д.Кікнадзе, Г.Костюк, О.Леонтьєв та ін.) ціннісні орієнтації розглядаються як складова структури особистості. На думку вчених-педагогів (А.Богущ, Т.Бутківська, І.Зязюн, П.Ігнатенко, Л.Крицька, Р.Скульський, О.Сухомлинська та ін.), ціннісні орієнтації є провідним механізмом впливу на особистість, розвитку її сутнісних сил і духовного потенціалу.

Формулювання цілей статті... Обґрунтувати сутність мотиваційно-ціннісного компонента як невід'ємної складової інклюзивної компетентності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження... Широке впровадження ідеї інклюзії в загальноосвітні школи України вимагає внесення змін у процес підготовки майбутніх вчителів. І в цьому ракурсі особливого значення набуває проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів.

В умовах інклюзивного навчання, перш за все, сам учитель повинен повною мірою володіти знаннями про ті чи інші можливі вади розвитку учня, який виявить бажання навчатися в загальноосвітньому навчальному закладі. Обізнаність вчителя, його готовність допомогти учневі з обмеженими навчальними можливостями та бажання розкрити його здібності, дозволяє зробити процес навчання більш ефективним та успішним. На жаль, в Україні на сьогодні відсутня належна система професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів до роботи в інклюзивних умовах. Тому, зазвичай, включення дітей з обмеженими навчальними можливостями в освітній простір, викликає масу суперечностей, непорозумінь та проблем. Перш за все такі ситуації виникають через незнання як це вірно зробити та який підхід застосувати при навчанні учнів з обмеженими навчальними можливостями, щоб зробити процес навчання якомога ефективнішим та зручнішим.

Інклюзивна компетентність майбутнього учителя має виявлятися в майстерності організовувати спільну діяльність дітей різних категорій, адекватно оцінювати рівень засвоєного навчального матеріалу дітьми з різними типами порушень розвитку, вмінні обирати відповідні прийоми виховного впливу на дітей у класі.

Для практичного здійснення інклюзивного навчання необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних не тільки з матеріальною базою, але й різними позиціями членів суспільства, і, перш за все, неготовністю вчителів до здійснення своєї професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Ураховуючи, що дитина з обмеженими можливостями здоров'я має право отримати можливість вільного вибору будь-якого освітнього закладу, то певний рівень сформованості інклюзивної компетентності повинен мати кожен вчитель, незалежно від своєї предметної підготовки.